

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

Csizmadia Ervin

Mit fed el a populista/ szélsőjobboldali címké?

info@meltanyosság.hu

www.meltanyosság.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

Nagy kérdés, hogy amikor egy pártot/politikust populistának/szélsőjobboldalinak minősítünk, megfelelő mélységű magyarázatot adtunk-e arra a kérdésre, hogy a párt/politikus *valójában* micsoda/kicsoda. Meglehetően sokszor és könnyelműen használjuk ezeket a fogalmakat, s nem is biztos, hogy azért használjuk őket, hogy bármit is *leírjunk* velük, hanem azért, hogy a már tudottat *megerősítsük*. A tudott ebben az esetben mindössze annyit jelent, hogy a populista/szélsőjobboldali irányzat a politika marginalizált, a mainstreamtől távol eső szereplője, akitől/amitől félni kell, és amely/aki végveszélyt jelent a demokráciára.

Három probléma is van ezzel a megközelítéssel.

Az első az, hogy amikor ilyesmit mondunk, akkor egy olyan értelmezési pályát hozunk létre, amelyben a *nem populista* erőkről voltaképpen semmit nem kell mondanunk. Az által ugyanis, hogy vannak „a” populisták, majd hogyanem mindegy hogy azok, akik nem tartoznak ebbe a csoportba, azok milyenek. Elég annyit tudnunk róla, hogy ők *demokratikusak*, ők nem olyanok, mint a populisták, de az, hogy igazából mit is akarnak, netán, hogy milyen szerepük van abban, hogy a populista/szélsőjobboldali erők léteznek, teljesen másodlagos. Mintha a populizmus egy önnemző mótó lenne; a szélsőjobboldal magától burjánozna.

A második az, hogy a populizmusra/szélsőjobboldalra való állandó mutogatás egy történelmi képlet újjáéledése. A képlet a két háború közöttől ismert, amikor mindenféle totalitárius rendszerek léteztek, és az egyre defenzívebb demokráciák Hitlerben és Mussolini-ben látták koruk szélsőjobboldalát. Tudjuk, hogy Trump, Orbán és sok mindenki más ma Hitler inkarnációjaként jelenik meg, de azért föltehetjük a kérdést: vajon hogyan fejlődtek az elmúlt száz évben a demokráciák, ha a mai ellenfeleit a mainstream lényegében ugyanolyan kategóriákkal illeti, mint annakidején? Nem követte itt egymást sok-sok nemzedék, s ezeknek a nemzedékeknek semmi önállóan létrehozott alkotása nincs? Mert ha lenne, talán nem kellene ugyanúgy definiálni az ellenfeleket, mint a régmúlt időkben.

A harmadik – és most itt ez lesz a legfontosabb –, hogy vajon vizsgáljuk-e a mögöttes tartalmát a populizmusnak/szélsőjobboldaliságnak. Erre az olvasó gyorsan rávághatja: igen, vizsgáljuk. És látszólag valóban így is van. Hiszen ezernyi kész definíció áll rendelkezésünkre arról, mi a populista politika lényege. Most csak a legismertebb definíciót idézem ide: *a populizmus lényege a nép szembeállítása az elittel*. Hagyjuk is most Giovanni Sartori híres mondatát: a demokráciaelméletnek a néppel kellene a legtöbbet foglalkoznia, és a legkevesebbet foglalkozik vele. Sokkal inkább arról van szó, hogy miközben a modern kor egyre inkább belemerül a populizmus-címkézésekbe, a dolog lényegéig egyáltalán nem jut el.

A lényeg ugyanis ott van, hogy ahogy haladunk előre az időben (különösen a 20. és még inkább a 21. században) veszít jelentőségéből a *hagyományos* ideológiai tagolás. A nagy ideológiák korában az volt a feltételezés, hogy a társadalom tagjai *egyaránt* a politikához viszonyítják magukat, s így lesznek liberálisok, konzervatívok, szocialisták és így tovább. Minél közelebb vagyunk a mához, annál kevésbé érvényes ez a tagolódás, illetve annál inkább tűnik ki, hogy a törésvonal *máshová* helyeződik: a politika és az élet közé. Röviden szólva arról van szó, hogy a társadalom egyre nagyobb csoportjai *nem* a politika, *hanem* az élet logikája felől közelítenek az eseményekhez. Mit is jelent e két logika? A *politikai* logika nem más, mint hogy képes vagyok legalább minimális módon követni azt, ami a politikában történik. Nem értem minden mozzanatát, de van valamilyen identitásom, és a mellett kitartok. Az *élet* logikája ettől eltér. Valami olyasmit jelent, hogy nem tudom, de nem is akarom követni azt, ami a politikában történik, s a leginkább azért, mert, ha követném, se érteném.

S itt az „értés” kulcskérdés. Mert azok a csoportok, amelyek a mainstream felől populistának/szélsőjobboldalinak szokás nevezni, éppen azt nem értik, ami a mainstream számára mindennél fontosabb. Nem értik például a liberalizmust, és nem értik a jogállamot. Messze nem kielégítő itt azt mondani tehát, hogy „nép versus elit”. Itt azt kell mondani, hogy az egyik csoport fogalmainak és világképének totális nem értése a másik által. Ha így közelítjük meg a dolgot, sokkal többre jutunk, mert egyből elének tárul maga a *follyamat*.

Az a folyamat, amely az elmúlt évszázadban nagyon súlyosan kikövezte ennek a „nem értési forradalomnak” az útját. A folyamat egyetlen – *nem politikai* – szegmensét érdemes itt kiemelni.

Ortega y Gasset írja Az „emberi” kiesése a művészetből című szeminális esszéjében, hogy a folyamat a 19. században kezdődik, mégpedig azzal, hogy a „rég” művészettel szemben megjelenik az „új” művészet. A kettőt egymástól az különbözteti meg, hogy a régiben középpontban állnak az (ő fogalmaz így) *emberi* dolgok, az újban pedig nem. Sőt az új szinte totális tagadása ennek az emberinek. Mindez azt jelenti, hogy kiképződik két, egymástól eléggé elkülönülő réteg. Az egyik, amelyik a művésztől emberi történetek bemutatását várja, a másik, amely úgy véli, hogy a romantikus emberi történetek kora lejárt, és a művészet feladata egészen más.

Mi van, ha jó régen benne vagyunk egy ilyen kettéosztódásban a politikában is? Mi van, ha nem arról van szó, hogy *ideológiailag* vannak szélsőjobban bizonyos pártok és politikusok, hanem a világról való *értésük* mentén? Mi van akkor, ha a mindenkori új egyáltalán nem erősíti meg a mindenkori régit, sőt a régi egyre inkább úgy érzi, hogy a saját életéhez, mint utolsó szalmaszálhoz kell ragaszkodnia a mindenkori új csapásai alatt?

Mindezek nyomán talán megkockáztatható: a globalizáció és a világkormányzás kora nagyjából azt jelenti a politikában, mint amit az

emberi kiesése jelentett a művészetben a 20. század elején. S talán épp e miatt rendkívül leegyszerűsítő, mi több: téves a populizmus és a szélsőjobbboldaliság egyoldalú és mélyebb magyarázat nélküli címkézése. Nem arról van tehát szó (visszatérve a fő évrre), hogy a populisták szembeállítják a népet az elittel. Ezzel még szinte semmit nem mondtunk. A lényeg az, hogy emberek egy nem jelentéktelen csoportja mikor és miért került egészen más pályára, mint az úgynevezett mainstream.

Messze nem elég tehát „jobb belátásra bírni” vagy elszigetelni a populistákat. Azt kell megvizsgálni, hogy létezésük hogyan *következik* a modernitásból, azaz a demokrácia uralkodó formájából.